

MULTI ASPECTS OF SECURITY
WIELOASPEKTOWOŚĆ BEZPIECZEŃSTWA

MA Beata Stepanek-Finda
AKH Allgemeines Krankenhaus Wien
Beata Stepanek-finda@wienkav.at

ABSTRACTS

The term "security dilemma" is a classic nuisance experienced by people making decisions in a world full of dilemmas. This idea, although so popular, was and still is - as we say - misunderstood by scholars. Among various conditions resulting from the analysis of the needs of the uncertainty we can distinguish physical and psychological phenomena seen by philosophers as (Other Minds Problem). At this point, we refer to the pyramid needs by A. Maslow.

Pojęcie „dylemat bezpieczeństwa” jest klasycznym problemem doświadczanym przez ludzi podejmujących decyzje w świecie pełnym dylematów. Idea ta, choć tak popularna, była i wciąż jest błędnie rozumiana przez uczonych. Wśród różnorodnych przesłanek wynikłych z analizy potrzeb można wyróżnić zjawiska materialne i psychologiczne postrzegane przez filozofów „problemem innych umysłów” (Other Minds Problem). W tym miejscu odnosimy się do piramidy potrzeb A. Masłowa.

KEY WORDS:

security, philosophy of security, psychological mechanism, the pyramid of needs, security dilemma, armed conflict, education and defense
bezpieczeństwo, filozofia bezpieczeństwa, mechanizm psychologiczny, piramida potrzeb, dylemat bezpieczeństwa, konflikt zbrojny edukacja obronna.

WPROWADZENIE

Pojęcie „dylemat bezpieczeństwa” odnosi się do klasycznego problemu doświadczanego przez ludzi podejmujących decyzje w świecie pełnym dylematów. Idea ta, choć tak popularna, była i wciąż jest błędnie rozumiana przez uczonych. Gdyby pojmować ją prawidłowo, mogłaby zasadnie stać się absolut-

nie fundamentalną koncepcją badań bezpieczeństwa i podstawowym przedmiotem ich zreformowanego programu badawczego. Wśród różnorodnych przesłanek wynikłych z analizy potrzeb można wyróżnić zjawiska materialne i psychologiczne, a poczesne miejsce zajmuje podwójna funkcjonalność broni i związana z nią dwoistość znaczeń (ambiguous symbolism of weapons) oraz mechanizm psychologiczny nazywany przez filozofów „problemem innych umysłów” (Other Minds Problem).

FILOZOFICZNE ASPEKTY BEZPIECZEŃSTWA

Filozofia w swoich dociekaniach winna zgłębiać najbardziej i najszerzej to, na co szukamy odpowiedzi, jak też musi dawać możliwość negacji tego, co wydaje się oczywiste i jasne, jeżeli ma prowadzić do szerszego zrozumienia istotnych spraw. W tym rozumieniu człowiek jest integralną częścią wszechświata, „jest życiem, które pragnie żyć, pośród życia, które pragnie żyć w takim środowisku, jakie wypracuje i będzie akceptowalne przez otoczenie bliższe i dalsze (Łażewska, D. 2009, s.48). Bezpieczeństwo samo w sobie nie może pozostawać w stagnacji, winno być rozważane w kontekście ogólnych zagadnień filozofii, takich jak:

- problemy ontologiczne,
- problemy epistemologiczne,
- problemy aksjologiczne,
- problemy antropologiczne,

Nie należy zapominać o estetyce i logice jako ważnych uzupełniających powyższe.

1. Ontologia (gr. *on* – byt, *logos* – nauka, rozum), nauka o bycie, który według filozofów ma dwojakie znaczenie, np.:
2. Parmenides (VI– V w. p.n.e.) uważał, że byt to jest to, co stałe, wieczne i niezmiennie w swojej wartości.
3. Heraklit (VI–V w. p.n.e.) uważał, iż byt jest wartością wiecznie zmieniającą się, natomiast za stałe uważał, że rozumny jest porządek, według którego zmienia się świat (Pokruszyński, 2013. s.46). Ontologia traktuje o bycie jako całości i jest sumą wszystkiego, co otacza i trwa nieskończenie. Istnieje wiele doktryn z obszaru ontologii, od skrajnego reżimu (prof. Kotarbiński, T.) po doktryny umiarkowane czy też ontologię pluralistyczną traktującą o rzeczach w czasie, procesach rozłożonych w czasie i zdarzeniach, które dokonują się w czasie.

Bezpieczeństwo w ujęciu ontologicznym rozpatrujemy według następującej zasady – przyjmuje się jeden warunek, aby koncepcja była adekwatna do danej nauki. Przyjmujemy, że w przedmiocie badań jest pojęcie bezpieczeństwa – wszystko, co istnieje (w ujęciu ontologii), istnieje obiektywnie, tzn. istnienie obiektywne to „istnienie na zewnątrz podmiotu, bez względu na to, czy jest ono niezależne, czy zależne od jego świadomości” (Krzyżanowski, 1999, ss. 204–205). Poza tym sfera konceptualna jest niejako sferą nadbudowaną, tzn. nie stanowi o samym istnieniu bezpieczeństwa, lecz o wartości jego istnienia, czyli tym wszystkim, co sprawia, że bezpieczeństwo ma taki, a nie inny charakter, wymiar. Z kolei wspomniana wcześniej niesamoistność (ale i pochodność, zależność) istnienia bezpieczeństwa związana jest z istnieniem zagrożeń (niebezpieczeństw). Pierwotnie względem bezpieczeństwa istniały więc zagrożenia. Związek tych dwóch zjawisk przedstawia się następująco: brak zagrożenia jest istotnym aspektem bezpieczeństwa, jego niesamoistność jest ważnym elementem procesu rozważania nad bezpieczeństwem. Bezpieczeństwo nie jest w ujęciu ontologicznym samodzielne bytowo, jest kategorią ontologiczną i bazuje na istnieniu: człowieka, informacji, zagrożenia (ryzyka), oraz systemie prawnym (Długosz, [www. im. org. Pl](http://www.im.org.pl), dostęp: 21.12.2010).

Epistemologia (gr. *episteme* – wiedza, *gnosis* – poznanie) to nauka o poznawaniu prawdy, źródłami i granicami poznania, przedmiotu jego struktury, składników i celów. W tym kontekście filozofowie mieli różne poglądy (Platon, Arystoteles, św. Tomasz z Akwinu). Jedno jest pewne – wszyscy uznawali, iż „prawdziwa jest wiedza praktycznie użyteczna, doświadczenie i rozum w procesie poznania”. W teorii poznania istotnym jest „realizm” (łac. *rationalis* – rozumny) przypisujący wiodącą rolę rozumowi pozwalającemu poznać obiektywny, istniejący świat i jego otoczenie. Bazując na epistemologii, staramy się rozważać proces poznawania całościowo i ogólne, w przeciwieństwie do nauk szczegółowych, które badają zadane problemy aspektowo i szczegółowo. Poznanie jest efektem wielu oddziaływań. Dla ustalenia uwagi (wyobraźni) należy wyróżnić: percepcję, odmienne stany świadomościowe, aby można było w sposób racjonalny dojść do prawdy lub udowodnić to, co w procesie poznania może być przedmiotem uzyskanych dociekań na drodze empirycznej, ale i ważnej, jaką jest w dociekaniach naukowych intuicja.

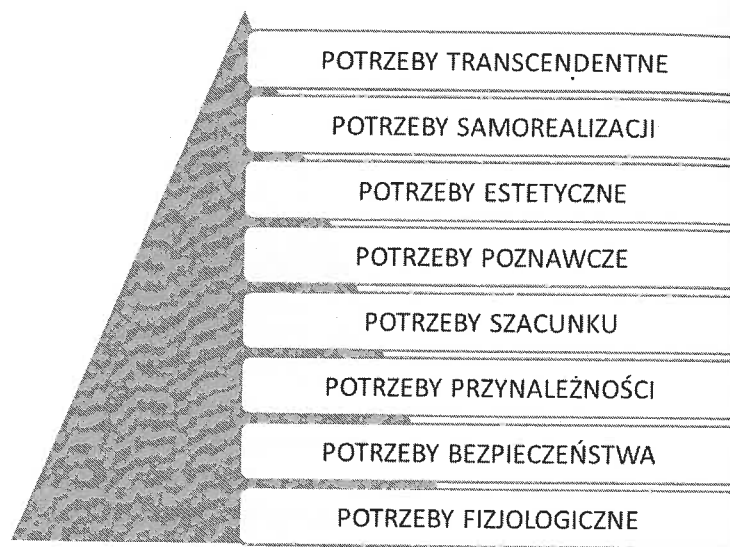
Aksjologia (gr. *aksis* – wartościowy, cenny, godny) jest nauką o wartościach, rozpatruje to, co stanowi istotę wartości, sposoby ich istnienia i obowiązywania, a także wyróżnia różne rodzaje wartości, między innymi

moralne, poznawcze czy estetyczne. Zakres badań aksjologicznych, czyli nauki o wartościach (teorii wartościowania), pozwala zgłębić dotychczasową wiedzę na temat bezpieczeństwa jako wartości. Ustaliliśmy, że bezpieczeństwo jest wartością pozytywną. Należy dodać, że jest także wartością ostateczną (autoteliczną) (Krzyżanowski, 1999, ss. 159–159).

Oznacza to, że bezpieczeństwo jest jedną z fundamentalnych potrzeb i wartości, do której asymptotycznie zdążamy, wykorzystując do jej osiągnięcia inne, pośrednie instrumentalne „narzędzia”.

Bezpieczeństwo państwa i narodu leżało nie tylko w kręgu zainteresowań filozofów starożytnych, było także w obszarze zainteresowań filozofów okresów średniowiecza, odrodzenia, ale i czasów nowożytnych. Bezpieczeństwo zachowywało, zachowuje i zachowywać będzie poczesne miejsce we wszystkich okresach bytu ludzkości, gdyż stało się w dzisiejszych czasach formalną dyscypliną naukową w obszarze nauk społecznych.

Ośmiostopniowa hierarchia potrzeb według A. Masłowa

Źródło: opracowanie własne

Maslow, kiedy podjął się próby budowania piramidy potrzeb, był pod wrażeniem niemieckiego filozofa okresu oświecenia, Emanuela Kanta,

gdyż rozważania jego były bliskie wartościom, na których oparł swoją piramidę. W tym też miejscu nie można zapominać o zbiorowości, jaką jest państwo. Wśród różnorodnych przesłanek wynikłych z analizy potrzeb można wyróżnić niepewność, a wśród nich zjawiska materialne i psychologiczne. Poczesne miejsce zajmuje podwójna funkcjonalność broni i związana z nią dwoistość znaczeń (ambiguous symbolism of weapons) oraz mechanizm psychologiczny nazywany przez filozofów problemem innych umysłów (Other Minds Problem). Z podwójną funkcjonalnością broni wiąże się ściśle inna przesłanka nieprzewidywalnej niepewności – problem innych umysłów, czyli fakt, że decydenci jednego państwa nigdy nie są w stanie wejść w skórę swych odpowiedników w innych państwach oraz poznać motywów, które nimi kierują, ich intencji, nadziei i lęków, emocji. Pewien stopień zrozumienia, współodczuwania czy nawet empatii jest oczywiście na ogół osiągalny, jednakże w kwestiach bezpieczeństwa narodowego, gdzie cena ograniczonego zaufania okazuje się zawsze poważna, przez podejmujących decyzje jest wymagany niezwykle wysoki poziom pewności (Pokruszynski, 2013. s. 66.). Przyjęcie określonych założeń ontologicznych umożliwia skonstruowanie aparatu poznawczego, innymi słowy założeń epistemologicznych. W praktyce oznacza to konieczność zdefiniowania szeregu kategorii poznawczych, takich jak procesy, zdarzenia, cechy, stan rzeczy, struktura, całość, kompleks, system, i odniesienia się do nich. Epistemologia nie poszukuje odpowiedzi na pytania dotyczące tego, czym są badane przedmioty (co jest domeną ontologii), lecz ukazuje, jakie one są, czyli określa ich różnorodne cechy. Możemy zatem przyjąć, że obiektem zainteresowań poznawczych epistemologii są cechy i własności badanych przedmiotów (Wołęjszo, Jakubczak, 2013. s. 31.).

Jak poważne są implikacje problemu innych umysłów, pokazują liczne w historii stosunków międzynarodowych przykłady błędnej oceny sytuacji. Analitycy polityki międzynarodowej i sami politycy niejednokrotnie popełniali mniej lub bardziej poważne pomyłki, starając się wejść w skórę innych podmiotów. Wówczas mogło to być błędne odczytanie sygnału z konferencji albo mylna interpretacja informacji wywiadowczej, sprawiająca, że nie przewidziano ruchów przeciwnika. Wiemy wszyscy, jak trudno jest się czasem domyślić, co dzieje się w głowach naszych najbliższych, nic więc dziwnego, że podejmującym decyzje w państwie ta sztuka nie udaje się czasem (nawet często) w stosunku do ich odpowiedników w państwie obcym, nieraz w innym kręgu kulturowym, a w ważnych kwestiach strategicznych mogą się nawet uciekać do bezpośredniego oszustwa.

Przesłanki podwójnej funkcjonalności i problemu innych umysłów przyczyniają się łącznie do tego, że w polityce między narodami niepewność jest pewna. Ta pewność pozwala niewątpliwie uznać dylemat bezpieczeństwa za podstawową ideę badań bezpieczeństwa, określającą egzystencjalny stan przyszłego środowiska, w którym grupy polityczne rozwijają swoje koncepcje.

ISTOTA DYLEMATU BEZPIECZEŃSTWA

Pojęcie „dylemat bezpieczeństwa” odnosi się do klasycznej trudności doświadczonej przez ludzi podejmujących decyzje w świecie pełnym dylematów. Idea ta, choć tak popularna, była i wciąż jest błędnie rozumiana przez uczonych. Gdyby pojmować ją prawidłowo, mogłaby zasadnie stać się absolutnie fundamentalną koncepcją badań bezpieczeństwa i podstawowym przedmiotem ich zreformowanego programu badawczego. Jeśli na idei dylematu bezpieczeństwa można oprzeć refleksję nad bezpieczeństwem, to przede wszystkim dlatego, że kieruje ona uwagę badacza na egzystencjalny stan niepewności, typowy dla wszelkich relacji człowieka, a więc niewątpliwie także dla interakcji na scenie polityki międzynarodowej, największej i najbardziej niespokojnej ze wszystkich scen życia społecznego. Istotny sens dylematu bezpieczeństwa nie zostałby zagubiony przez klasyczną szkołę stosunków międzynarodowych, gdyby z należytą uwagą odniosła się ona do dociekań wybitnych pionierów, jak John H. Herz czy Herbert Butterfield lub też z lat późniejszych Robert Jervis. Ciasnota ograniczenia w paradygmacie myślenia nie pozwoliła jej dostrzec, jak szerokie horyzonty teoretyczne, a także praktyczne, otwiera owa idea. Pełne zrozumienie jej dynamiki i potencjału wprowadza w istotę głównych zagadnień badań bezpieczeństwa – głębiej niż wychodzenie od tradycyjnego kanonu pojęć, takich jak choćby „wojna”, „strategia”, „konflikt” (Williams, 2012. ss. 132–133).

CZYNNIKI POWODUJĄCE KONFLIKTY ZBROJNE

Najczęściej spotykanymi kryteriami klasyfikacji współczesnych konfliktów zbrojnych są: sprawiedliwość, wzgląd na podmioty wojujące, cele działań, stopień zorganizowania lub prowadzenia walki, aspekty prawne i moralne (Geremek, Stradowski, 2004. Wprost, nr 1,s.16.).

Kryterium sprawiedliwości należy do najstarszych i zawiera subiektywną ocenę postępowania państw lub stron wojujących. Stara się ono odpowiedzieć na pytanie: czy wojna była sprawiedliwa (*bellum iustum*),

czy też niesprawiedliwa (*bellum iniustum*) i wywołana bez powodu (*sine causa*). Kryterium powyższe stosowane są po dziś, lecz jest wyraźnie podporządkowane wartościom ideologicznym zwaśnionych stron. Starają się one bowiem w każdej sytuacji uzasadnić korzystne dla siebie okoliczności prawa do ataku lub obrony. W wypadku kryterium wglądu na podmioty wojujące wyróżnia się konflikty międzypaństwowe, określane też jako międzynarodowe, i konflikty niepaństwowe (Koenig, Aleksander, 2001, s. 24.). W pierwszych uczestniczą głównie państwa lub zorganizowane siły, a w drugich ugrupowania polityczne o charakterze wewnątrzpaństwowym, które z czasem mogą korzystać z pomocy zewnętrznej. Według kryterium sposobu prowadzenia wojny można wyróżnić działania lądowe, morskie i powietrzne, bądź też z uwagi na rodzaj użytej broni – atomowej, chemicznej, biologicznej itp. W kryterium prawnym istotne znaczenie posiada określenie prawnego charakteru konfliktów zbrojnych. Skomplikowana jest klasyfikacja konfliktów zbrojnych według celów przyświecających zwaśnionym stronom. Mogą to zatem być konflikty lub wojny: zaborcze, kolonialne, imperialistyczne, obronne, antykolonialne, narodowo-wyzwoleńcze, skierowane przeciwko przemocy lub dominacji innego państwa w aspekcie politycznym, ekonomicznym, religijnym itp. Również w tym wypadku krzyżują się w zależności od różnych sytuacji i okoliczności kryteria ocen subiektywnych i obiektywnych. Dynamiczny rozwój technologii, globalizacja systemów informacyjnych powodują zmiany technologiczno-operacyjne terroryzmu oraz zmiany w motywacjach i celach terrorystów. Wzrost konfliktów i napięć na tle etnicznym, religijnym, ideologicznym bądź społecznym sprawił, że terroryzm zaczął przybierać nowe formy i stał się sposobem na rozwiązanie zaistniałych problemów na skalę globalną. Jednak z czasem ta spirala agresji narasta i mimo malejącej liczby ataków wzrasta liczba ofiar śmiertelnych.

Konflikty międzynarodowe mają złożony charakter. Rozgrywają się one z reguły w skomplikowanym środowisku politycznym, które uwarunkowane jest wieloma czynnikami (np. ekonomicznymi, politycznymi, społecznymi, kulturowymi, psychologicznymi itp.). Ponadto przebiegają one w wielu płaszczyznach (narodowej, państwowej, międzynarodowej, lokalnej, regionalnej, globalnej) oraz angażują różnych uczestników (rządy poszczególnych państw, kierownictwa organizacji zbrojnych lub partyzanckich, zarządy organizacji międzynarodowych i wiele innych). Mimo tak ogromnego zróżnicowania konflikty mają określone cechy wspólne, ponieważ: odbywają się zawsze między konkretnymi uczestnikami, rozpo-

czynają się i kończą w określonym czasie, przechodzą różne fazy (na przykład wzrostu i spadku napięcia, eskalacji itp.), obejmują określone obszary (państw, kontynentów itp.), koncentrują się na zdobywaniu określonych wartości i dóbr. W obrębie kooperacji negatywnej można wyróżnić współzawodnictwo jako taką jej postać, kiedy przeszkadzanie ogranicza się tylko do tego, że każda ze stron stara się osiągnąć określoną cechę w wyższym stopniu niż druga (Pisowicz, 2001, Przekrój, nr 42, s.17.). W tej definicji przyjmuje się założenie, że istotą konfliktu jest przeszkadzanie w działaniu drugiej strony, czyli współpraca negatywna, a konflikt traktuje się jako patologię. Konfliktem są wszelkie przejawy zmagania, walki między ludźmi, których celem jest nie tylko zdobycie czegoś, ale także neutralizacja, eliminacja rzeczywistego lub domniemanego przeciwnika. Ze względu na owo przeszkadzanie, zmaganie i związaną z tym stratą energii skłóconych ludzi konflikt jest postrzegany jako zjawisko patologiczne. Ale jednocześnie w wyniku konfliktu mogą zaistnieć zjawiska pozytywne, korzystne dla organizacji lub jej uczestników. Wówczas konflikt należy ocenić jako czynnik lub nawet narzędzie rozwoju organizacji, inaczej jest to naprężenie między ludźmi lub grupami ludzi wchodzącymi w skład zespołu, które wynika z różnic poglądów, ocen albo interesów, i które (...) – jeśli zostanie zawczasu wykryte i właściwie przezwyciężone – może oraz w zasadzie powinno prowadzić do rozwoju instytucji.

Do konfliktu (od łacińskiego *conflictus* – zderzenie) dochodzi w różnych sytuacjach, może on występować zarówno w relacjach między jednostkami, jak i w rodzinie, jak również między poszczególnymi grupami społecznymi lub państwami. Istota konfliktu zawsze odzwierciedla określone sprzeczności występujące między dwoma stronami (lub większą ich liczbą), które z reguły wynikają z różnicy interesów. W ujęciu wielu autorów ważne jest także to, aby strony nie tylko miały sprzeczne interesy, ale żeby sobie to uświadamiały. Taka sprzeczność interesów występuje z kolei zarówno w łonie poszczególnych państw, jak też między nimi. W pierwszym wypadku mamy do czynienia z konfliktem wewnątrzpaństwowym, a w drugim – z konfliktem międzynarodowym. Wspomniana sprzeczność interesów odnosi się w relacjach międzypaństwowych do takich wartości narodowych i politycznych jak: niezależność, suwerenność, integralność terytorialna, samostanowienie, wyłączność podejmowania decyzji itp. O konflikcie międzynarodowym można mówić zatem dopiero wtedy, gdy uczestniczące w nim, zwaśnione strony nie tylko posiadają sprzeczne interesy, lecz także je sobie uświadamiają, co znajduje z kolei odzwierciedlenie

w ich zachowaniu i postępowaniu oraz działaniu. Istotne jest, by konflikt odróżniać od występującej w normalnych relacjach międzypaństwowych rywalizacji. Wymaga to powstania określonej sytuacji, nazywanej często krytycznym napięciem, w której sprzeczne interesy się wykluczają i dochodzi do powstania rdzenia lub jądra konfliktu międzynarodowego. Musi to prędzej czy później doprowadzić do eskalacji, przyczyniając się do poszerzenia konfliktu międzynarodowego. Ważnym kryterium odróżniającym kryzys międzynarodowy od innych kryzysów jest także czas jego trwania. Musi on trwać dłużej niż, przykładowo, pucze lub przewroty, które trwają niekiedy kilka godzin i doprowadzają z reguły tylko do wymiany elit. Ponadto konflikt międzynarodowy winien posiadać duży zasięg oraz obejmować szersze kręgi społeczne. W tym sensie nie mogą nimi być zamachy terrorystyczne oraz inne akty przemocy, w których uczestniczą znikome grupy ludzi (Pawłowski, 2001. s. 18.). Konflikty międzynarodowe należy także odróżniać od sporów międzynarodowych, które występują wtedy, gdy państwa lub inne podmioty w sensie prawa międzynarodowego wyrażają wobec siebie sprzeczne stanowiska i roszczenia odnośnie do tych samych kwestii. Charakterystyczną cechą sporu międzynarodowego jest to, że może on potencjalnie stanowić jedno ze źródeł konfliktu. Niektórzy autorzy przyjmują zachowanie się stron konfliktów za kryterium klasyfikacji konfliktów międzynarodowych i wyróżniają między innymi: konflikty werbalne (protest, sprzeciw, ostrzeżenie, groźba) oraz akcje konfliktowe (zerwanie stosunków dyplomatycznych, konfiskata mienia, blokada, demonstracja siły i użycie siły). Większość autorów odnosi konflikty międzynarodowe do rozciągniętej w czasie walki dwóch lub więcej podmiotów prawa międzynarodowego, zakładając również możliwość powstania sytuacji, w której tylko jedna strona ma pełną zdolność międzynarodową. Współcześnie w praktyce znaczna liczba konfliktów pierwotnie wewnętrznych ulega umiędzynarodowieniu poprzez włączenie się do nich strony trzeciej. Następuje to z reguły w formie wsparcia finansowego, materialnego lub pośredniej pomocy wojskowej. W ostatnim wypadku mamy do czynienia z konfliktem zbrojnym.

Poważnym zagadnieniem jest przekształcanie się konfliktów wewnątrzpaństwowych w konflikty międzynarodowe. Do umiędzynarodowienia konfliktów wewnątrzpaństwowych dochodzi w następujących okolicznościach:

- eskalacja poprzez zewnętrzne dostawy broni,
- wywieranie różnorodnych presji, w tym także dyplomatycznych, przez

państwo lub mocarstwo zewnętrzne,

- uzgadnianie wspólnych akcji (np. w kwestii zwalczania terroryzmu międzynarodowego poza granicami państwa),
- bezpośrednia interwencja zbrojna jednego z państw ościennych lub mocarstw zewnętrznych.

Za cechy wyróżniające konflikt zbrojny przyjmuje się przede wszystkim; istnienie co najmniej dwóch podmiotów wojujących; używanie przez podmioty wojujące zorganizowanych sił zbrojnych przeciwko siłom zbrojnym przeciwnika; stosowanie metod i środków walki zbrojnej. O ile „wojna” jest zakazana, to „konflikt zbrojny” nie podlega formalnie takiemu zakazowi, choć z drugiej strony Karta NZ nie pozwala na „użycie siły”. Dlatego też w praktyce między obydwojma pojęciami nie występuje poważniejsza różnica. Na podstawie międzynarodowego prawa zwyczajowego wykształciło się stopniowo prawo konfliktów zbrojnych, które stara się unormować zasady prowadzenia działań zbrojnych przez wojujące strony. Jego najistotniejszymi elementami są: w międzynarodowym prawie przeciwwojennym: zakaz agresji i uznanie jej za niedozwolony sposób załatwiania sporów międzynarodowych; w międzynarodowych regułach prowadzenia walki zbrojnej: nakaz wyodrębnienia sił zbrojnych w walce zbrojnej oraz istnienie ograniczeń we wzajemnym szkodzeniu sobie przez wojujące strony, istnieje powinność zachowania „rycerskości” w walce przez strony wojujące; w międzynarodowym prawie humanitarnym obowiązuje nakaz ludzkiego obchodzenia się z osobami wyłączonymi z walki i ludnością cywilną; w międzynarodowym prawie karnym występuje odpowiedzialność karna sprawców za zbrodnie wojenne oraz zbrodnie przeciwko pokojowi; najważniejsza jest konieczność ochrony praw człowieka.

Rozróżnia się trzy fazy konfliktu:

- początek konfliktu,
- rozwój konfliktu,
- wynik/rozwiązanie konfliktu (Tarnowski, K. 2004. ZNAK, nr 12, s.5.).

W pierwszej fazie określone rządy lub elity polityczne w państwie znajdują się pod silną presją wewnętrzną i zewnętrzną. Może się ona wahać od nacisku wewnętrznego lub zagrożenia zewnętrznego do aprobaty dla zajmowanego przez nie stanowiska. W zależności od siły i czasokresu powyższego nacisku i zagrożenia dochodzi stopniowo do eskalacji konfliktu i powstaje typowa sytuacja konfliktowa. Może ona być utrzymywana tylko do pewnego czasu i zostać wygaszona, ale z reguły pogłębia napięcie i do-

prowadza do dalszej eskalacji konfliktu, czyli przejścia do drugiej fazy.

W drugiej fazie konflikt międzynarodowy przechodzi przez kolejne stadia tłącego się konfliktu, kryzysu, poważnego kryzysu i wojny. Pierwsze stadium tłącego się konfliktu trwa stosunkowo długo i towarzyszy mu zasadniczo niski poziom napięcia i eskalacji. Sprzeczności interesów są niejako trzymane pod kontrolą. Strony konfliktu ograniczają się z reguły do powtarzania swoich postulatów i roszczeń. Mnożą się także liczne oświadczenia w celu uzasadnienia poszczególnych stanowisk, ale żadna ze stron nie decyduje się na zastosowanie ostrzejszych środków nacisku. Powyższe stadium konfliktu oznacza, iż otwarte pozostają wszelkie możliwe opcje jego rozwiązania, ponieważ zaangażowane w nim strony nie zmieniają swych przeciwstawnych stanowisk. Taki konflikt międzynarodowy może trwać przez dziesięciolecia i dopiero w sprzyjających warunkach wewnętrznych i międzynarodowych doczekać się korzystnych rozwiązań dla wszystkich zainteresowanych stron (Pokruszynski, 2012. s. 43.).

W stadium kryzysu przechodzi konflikt międzynarodowy w momencie eskalacji żądań i nasilania się gróźb, nie wykluczając sankcji ekonomicznych, blokad, a nawet interwencji militarnej. Istotnym zagadnieniem w tej fazie konfliktu jest gotowość jednej ze stron do zdeterminowanego działania oraz ponoszenia określonego ryzyka. Na podstawie zachodzących wydarzeń oraz posiadanych informacji strony działają z reguły pod presją czasu i przygotowują także wariant uderzenia militarne, choć równocześnie za wszelką cenę chcą go uniknąć. Przykładem kryzysu międzynarodowego może być między innymi kryzys berliński 1958–1961, który doprowadził do wybudowania przez NRD muru oddzielającego Berlin Wschodni od Zachodniego 13 sierpnia 1961 r. Poważny kryzys powstaje w stadium dalszej eskalacji napięcia między zwaśnionymi stronami konfliktu międzynarodowego. Grożą one nie tylko użyciem siły militarnej, ale podejmują już konkretne działania zmierzające w kierunku nieuchronnego wybuchu wojny. Klasycznym przykładem poważnego kryzysu był konflikt kubański w 1962 r. W fazie powyższej dochodzi z reguły do blokad, interwencji wojskowych, okupacji części terytorium na okres przejściowy, mobilizacji sił zbrojnych, ostrzelania terytorium, aresztowania osób, wypowiedzenia wojny np. bez podjęcia działań.

Ostatnim stadium drugiej fazy jest wojna, która jest siłową formą rozwiązania konfliktu. Poza wymienioną już charakterystyką i klasyfikacją wojen z interesującego nas punktu widzenia należy zwrócić uwagę na jej następujące cechy: działania zbrojne prowadzi co najmniej dwóch silnych

przeciwników, trwają one dłużej przy zastosowaniu różnych rodzajów broni.

W trzeciej fazie następuje z reguły rozwiązanie konfliktu, które jednak nie oznacza jego automatycznego zakończenia. Nie ulega jednak wątpliwości, iż mechanizmem kończącym wojnę jest określony nacisk, który może mieć zarówno charakter wewnętrzny, jak też zewnętrzny, bądź też jeden i drugi.

Ostatecznym celem zakończenia konfliktu zbrojnego lub wojny jest osiągnięcie pokoju, który jest traktowany jako wartość uniwersalna dla wszystkich ludzi i całego świata. Z jednej strony oznacza brak działań wojennych lub wojny, a w szerszym ujęciu stan, w którym brak jakiegokolwiek formy przemocy.

Z przytoczonego schematu odnośnie do faz i stadiów konfliktu międzynarodowego wynika jednak, iż z perspektywy historycznej pokój stanowi pewnego rodzaju przerwę między wojnami. Między wojnami utrzymuje się niewątpliwie pewnego rodzaju okres przejściowy, a napięcia i konflikty prowadzą prędzej czy później do wojny. Koniecznym warunkiem zakończenia konfliktu zbrojnego lub wojny jest osiągnięcie porozumienia. Może to nastąpić poprzez nawiązanie bezpośredniego kontaktu między dowódcami zwaśnionych stron. Dawniej odbywało się to poprzez wywieszenie przez jedną ze stron białej flagi, a obecnie kontakt zostaje nawiązany drogą radiową, po czym dochodzi do spotkania upoważnionych przez dowództwa na piśmie parlamentarzysty, którzy uzgadniają kwestie techniczne związane z podpisaniem stosownego dokumentu kończącego działania zbrojne. Może to nastąpić w formie kapitulacji podpisanej z reguły przez naczelną dowódców lub upoważnionych przedstawicieli wojujących stron.

Inną formą zakończenia działań zbrojnych jest uzgodnienie przez obie strony rozejmu, który precyzuje zawieszenie aktywnych działań zbrojnych w czasie i przestrzeni (wyznaczenie linii rozejmu, rozporządzenie dotyczące jeńców, określenie stosunku do ludności cywilnej itp.). Rozejm może być zerwany przez każdą ze stron, jeśli druga nie dotrzyma jego warunków. Z reguły jest wstępem do zakończenia wojny. W preliminariach pokojowych omówione są wszystkie zasadnicze i wiążące postanowienia, które nie ulegają już poważniejszym zmianom w późniejszych regulacjach pokojowych. Treścią traktatu pokojowego są różne sprawy polityczno-terytorialne, gospodarcze, militarne, społeczne itp.

Traktaty pokojowe podlegają ratyfikacji parlamentarnej, ponieważ legitymują z punktu widzenia prawa międzynarodowego nowe rozwiązania. Nie oznaczają one jednak w każdej sytuacji akceptacji podjętych zobowiązań. Teoretycznie wojnę można zakończyć poprzez użycie siły lub też bez użycia siły. Poza tym chodzi nie tylko o doraźne rozwiązanie narastających sprzeczności oraz różnic interesów, lecz o usunięcie zasadniczych przyczyn konfliktów i wojen. Państwa oraz inni uczestnicy stosunków międzynarodowych mogą to hipotetycznie realizować poprzez następujące działania o charakterze długofalowym:

- zacieśnienie współpracy (kooperacja i integracja),
- ograniczenie współpracy i stosunków wzajemnych (regresja oraz odgraniczanie się),
- rozsadzenie dotychczasowych ram stosunków (konfrontacja, rewolucja, wojna); wycofanie się ze współdziałania zewnętrznego (izolacja).

EDUKACJA OBRONNA W POLSCE – WYZWANIA

Przed omawianiem wyzwań w edukacji obronnej należy zacząć od wychowania młodzieży w aspekcie patriotycznym, społecznym, państwowym oraz wyjaśnienia definicji edukacji obronnej.

Edukacja obronna to ogół procesów oświatowo-wychowawczych, realizowanych głównie przez rodzinę, szkołę, wojsko, kościoły, środki masowego komunikowania, organizacje społeczne i stowarzyszenia, zakłady pracy oraz specjalnie powołane instytucje, ukierunkowane na kształtowanie systemu wartości i upowszechnianie wiadomości ważnych dla bezpieczeństwa kraju (Kucharski, 2002, s. 89.).

Patriotyzm, jako pojęcie może być różnie interpretowane:

- jest to miłość do ojczyzny i narodu, łącznie z pracą dla nich oraz gotowością do poświęceń jak również ofiar dla wspólnego dobra,
- jest to miłość do najbliższych, z którymi się wciąż łączy, sprawiedliwość współdzielcza, skłaniająca do przenoszenia wspólnego dobra ojczyzny nad swoje własne i wreszcie cześć dla tej społeczności, w której się wyrosło i od której przyjęło się obyczaje jako podstawę życia duchownego.

Wychowanie patriotyczne, jest to celowe i świadome oddziaływanie na dzieci i młodzież w kierunku kształtowania u nich postawy patriotycznej, która jest oparta na przywiązaniu i miłości do ojczyzny, solidarności

z własnym narodem oraz na w miarę bezinteresownym postępowaniu dla wspólnego dobra. Ogólnie wychowanie patriotyczne jest kształtowaniem przywiązania i miłości do swego kraju, jego historii i teraźniejszości, uświadamianiem wychowankom ich obowiązku wobec ojczyzny, poczucia odpowiedzialności za jej rozwój i miejsce wśród innych krajów, jak najlepszym przygotowaniem do służby własnemu krajowi i narodowi, przyswajaniem dzieciom i młodzieży gruntownej i możliwie bezstronnej wiedzy o ojczyźnie (historia narodu, kultura ojczysta, ale także poznanie swojego kraju pod względem geograficznym i krajobrazowym) oraz przyczynianie się do bezpieczeństwa i pomyślności kraju dzięki spełnianiu swych obowiązków.

Zarysowanie głównych cech postawy patriotycznej jest jednocześnie wyznacznikiem określonych sposobów wychowania patriotycznego. Sposoby te stosowane są najczęściej na lekcjach historii, języka polskiego, przysposobienia obronnego, wiedzy o społeczeństwie i godzinach wychowawczych. Każda z lekcji może być okazją do wychowania patriotycznego, zwłaszcza wtedy, gdy nawiązuje się do dziejów ojczystego kraju i wielkich twórców jego ducha, a także wówczas, gdy podejmuje się rozmowy i dyskusje dotyczące interesujących uczniów wydarzeń, jakie współcześnie zachodzą. Duże znaczenie dla zintensyfikowania wychowania patriotycznego w szkole ma również organizowanie wystaw, spotkań z ciekawymi ludźmi i sesji z okazji rocznic państwowych.

W POGONI ZA NOWOCZESNYM ŚWIATEM

W czasach dzisiejszych, tzw. dobie powszechnej multimedializacji, młody człowiek doświadcza kryzysu wartości, nie ma oparcia w autorytetach. Jego światopogląd jest kształtowany przez mass media, kryzys rodzinny jak również narastający rozpad więzi społecznych. Dlatego też coraz większego znaczenia nabiera wychowanie dzieci, młodzieży. Obecnie edukacja musi polegać na zasadzie dialogu, a także wprowadzać dzieci i młodzież w obszar dziedzictwa narodowego. Nabiera tym większego znaczenia, im bardziej ta edukacja jest zagrożona, pomijana jak i niszczone przez powszechnie dostępne antywartości, przekazywane w mediach itp. W związku z tym wartości są bardzo istotnym elementem zainteresowania edukacji i nauki o niej. Problematyka wartości jest znacząca dla procesów: demokratyzacji i globalizacji, integracji państw Europy, dokonującej się w Polsce transformacji systemowej, reformowania jej systemu edukacji, zgodnie z wyzwaniem, stulecia wiedzy, złożonymi, zmiennymi wymaganiami wewnętrznego i międzynarodowego rynku

pracy. Ogólnie rzecz biorąc, celem wychowania patriotycznego jest kształtowanie przywiązania i miłości do kraju ojczystego, jego przeszłości i teraźniejszości, uświadamianie wychowankom ich obowiązku wobec własnego kraju i poczucia odpowiedzialności za jego wszechstronny rozwój i miejsce wśród innych krajów; jak najlepsze przygotowanie wychowanków do służby własnemu narodowi i krajowi, przyswajanie dzieciom i młodzieży gruntownej i możliwie bezstronnej wiedzy o ojczyźnie (historia narodu, kultura ojczysta, ale także poznanie swojego kraju pod względem geograficznym i krajobrazowym), przyczynianie się do bezpieczeństwa i pomyślności kraju dzięki spełnianiu swych obowiązków, związanych z doksztalcaniem się i wykonywaniem pracy zawodowej; pogłębianie świadomości ekologicznej, czyli przeświadczenia o konieczności przeciwdziałania wszelkim próbom dewastacji środowiska naturalnego.

CELE WYCHOWANIA PATRIOTYCZNEGO:

- etap pierwszy – kształcenia zintegrowanego kształtowanie u uczniów poczucia przynależności do społeczności szkolnej, środowiska, regionu, jak również kraju. Najważniejsze zadanie szkoły w tym zakresie to uświadomienie uczniom, że wspólnoty, wśród których się obracają, tj. rodzina, środowisko lokalne i ojczyzna, są olbrzymią wartością w życiu każdego człowieka, oraz że człowiek ma wobec tych wspólnot obowiązki.
- etap drugi: edukacyjny (klasy 4–6 szkoły podstawowej) – wdraża się wychowanie patriotyczne i obywatelskie i jest realizowane przez wychowanie do życia w społeczeństwie. Zawiera się w nim kształtowanie więzi z krajem ojczystym i świadomości obywatelskiej, rozwijanie poszanowania postaw prospołecznych i dobra wspólnego, kształtowanie szacunku wobec własnego państwa.
- etap trzeci (klasy 1–3 gimnazjum): w ramach przedmiotu wiedza o społeczeństwie wprowadza się treści patriotyczne, takie jak szacunek wobec godła i hymnu narodowego.

Obecnie wiele mówi się o wychowaniu społecznym i społecznych instytucjach wychowania. Posiada to swoje źródło w fakcie, że osoba żyje we wspólnocie i jest zdana na wchodzenie w interakcje z innymi. Społeczeństwo jest dla niej naturalnym środowiskiem, niosącym określone powinności dlatego też wychowanie państwowe i społeczne są ze sobą ściśle powiązane. Jednym z głównych celów obu kierunków wychowania jest

wychowanie obywatela patrioty umiejącego w doskonały sposób funkcjonować w społeczności państwowej.

Jednakże wychowanie człowieka powinno zaczynać się w domu rodzinnym, to rodzice, zdając sobie sprawę z tego, w jaki sposób każda rodzina uczestniczy w tworzeniu więzi społecznych, są zobowiązani do rozpoczęcia edukacji młodego obywatela. W rodzinach, w których zachowane są właściwe relacje pomiędzy rodzicami a dziećmi, uczy się on odróżniać dobro od zła, kształtuje się jego charakter, uczy się odpowiedzialności za swoje czyny oraz obowiązków wobec państwa i władzy państwowej. W domu dziecko uczy się cnót obywatelskich, traktowania z szacunkiem i miłością drugiego człowieka, postaw społecznych i moralnych, które tworzą wszystkie więzi w życiu wspólnotowym. Rodzina bowiem, jako wspólnota życia i miłości, jest społecznością podstawową, najmocniej ugruntowaną, wielorako powiązaną ze społecznością wielką i zabezpieczającą pełny rozwój wszystkich form życia wspólnego.

Należy także wspomnieć o tym, że jednym z ważniejszych sposobów zdobywania wiedzy obywatelskiej jest obserwacja życia publicznego. Pomocne w tym powinny być media. Nie może umykać ta sprawa rodzicom, jeśli chcą w dziecku ukształtować właściwe postawy obywatelskie. Ważne więc ich własne zainteresowanie sprawami państwa oraz uczestnictwo w sprawach ważnych dla wszystkich obywateli, jak np. wybory. Nie mniej istotną sprawą są odpowiednie komentarze do ważnych państwowych wydarzeń. Dziecko w ten sposób uczy się odniesienia do przedstawicieli rozmaitych instytucji państwowych, jak też do własnego państwa.

Specyficzną rolę w systemie szkolenia odgrywają szkoły, od poziomu podstawowego do wyższego. Wprowadzony został przedmiot edukacja dla bezpieczeństwa. Edukację dla bezpieczeństwa możemy zdefiniować jako: określony system dydaktyczno-wychowawczej działalności rodziny, szkoły, wojska, policji, kościołów, środków masowego przekazu, organizacji młodzieżowych i stowarzyszeń, zakładów pracy oraz instytucji państwowych i samorządowych, ukierunkowany na kształtowanie systemu wartości, upowszechnianie wiadomości i kształtowanie umiejętności ważnych dla zapewnienia bezpieczeństwa narodowego (Jakubczak, Flis, 2008, ss. 428–429).

Minister Edukacji Narodowej 28 grudnia 2008 roku wydał Rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (DzU z 2009 r., nr 4, poz. 17.).

Rozporządzenie to wprowadziło w roku szkolnym 2009/2010 nowy przedmiot – edukację dla bezpieczeństwa w gimnazjach, a od roku szkolnego 2012/2013 w szkołach ponadgimnazjalnych. W klasach 1–3 szkoły podstawowej poruszane są treści z zakresu bezpieczeństwa ludności w postaci zajęć zintegrowanych, następnie w formie nauczania blokowego (klasy 4–6) kontynuowane. Istotne jest w obecnej formie kształcenia, aby wyrabiać u dzieci emocjonalny stosunek do ochrony ludności.

ORGANIZACJE PAŃSTWOWE KSZTAŁTUJĄCE EDUKACJĘ DLA BEZPIECZEŃSTWA

Organizacje państwowe odpowiedzialne za edukację obronną:

- Rada Ministrów,
- Wojsko,
- Policja,
- Straż Pożarna.

Edukację obronną młodzieży z ramienia rządu kształtuje omówiony powyżej nowy przedmiot w szkolnictwie: edukacja dla bezpieczeństwa. Jest to realizowane w ramach rządowego Programu Poprawy Bezpieczeństwa Obywateli „Bezpieczna Polska”.

Do najważniejszych zadań w ramach Programu „Bezpieczna Polska” należą:

- opracowanie projektu zmian regulacji prawnych dotyczących finansowania programów profilaktycznych, promowania aktywności sportowej, kulturalnej i społecznej i rozwijania uzdolnień młodzieży w zorganizowanych formach;
- opracowanie wspólnie z organizacjami pozarządowymi koncepcji wspomagania działań wychowawczych w zakresie edukacji młodzieży na rzecz bezpieczeństwa, w tym zwłaszcza kształtowania postaw społecznych jednoznacznie negujących przestępstwo;
- opracowanie podstaw programowych w zakresie wiedzy prawnej oraz edukacji na rzecz bezpieczeństwa i porządku publicznego. Ogłoszenie konkursu na opracowanie scenariuszy lekcji i ścieżek edukacyjnych podejmujących tematykę bezpieczeństwa;
- systematyczne prowadzenie stron internetowych do projektu „Bezpieczna Szkoła”;
- upowszechnianie materiałów wspierających nauczycieli w zakresie

edukacji prawnej oraz kształtowania postaw społecznych jednoznacznie negujących przestępstwo, a także dotyczących tworzenia bezpiecznego środowiska nauki, zamieszkania i wypoczynku dzieci i młodzieży;

- wspieranie organizacji pozarządowych realizujących programy w zakresie edukacji dla bezpieczeństwa, a w szczególności organizacji młodzieżowych;
- tworzenie warunków do międzynarodowej wymiany i współpracy młodzieży w zakresie bezpieczeństwa;
- wypracowanie forum wymiany doświadczeń dla nauczycieli i koordynatorów ośrodków kształcenia nauczycieli i doradców metodycznych, które miałyby na celu prezentację dorobku edukacyjnego w zakresie bezpieczeństwa dzieci i młodzieży.

Działania podejmowane przez służby w zakresie edukacji dla bezpieczeństwa.

Policja zajmuje się tematyką z zakresu prewencji kryminalnej, m.in. programy edukacyjne o tematyce obejmującej bezpieczeństwo ogólne, bezpieczeństwo w ruchu drogowym, ochronę mienia oraz walkę z patologiami, skierowane w większości do dzieci i młodzieży. Realizowane jest to przede wszystkim na szczeblu komand miejskich i powiatowych Policji, co jest spowodowane dobrą znajomością potrzeb lokalnych, posiadanych środków oraz faktycznej możliwości skutecznego działania.

Państwowa Straż Pożarna kładzie szczególny nacisk na działania w ramach edukacji dla bezpieczeństwa skierowane do dzieci i młodzieży, jak również na działania prewencyjne. Realizowane jest to poprzez pogadanki w szkołach, remizach, pokazy ratownicze, turnieje wiedzy o pożarnictwie oraz rozpowszechnianie wiedzy z tematyki bezpieczeństwa w mediach lokalnych czy w formie broszur reklamowych. Odbywa się to cyklicznie, przykładem mogą tu być akcje typu „Bezpieczne wakacje”, „Bezpieczne ferie” itp. Edukacja z zakresu bezpieczeństwa jest prowadzona przez Państwową Straż Pożarną na poziomie centralnym (Komenda Główna) oraz lokalnym (komendy wojewódzkie). Celem zajęć prowadzonych przez Staż Pożarną jest podniesienie poziomu ostrości i wyobraźni wobec istniejących zagrożeń oraz przekazanie wiedzy na temat bezpiecznych i skutecznych metod reagowania w sytuacjach zagrożenia, również terrorystycznego.

Straż Graniczna również włącza się w akcje edukacyjne. Wspólnie z PSP przeprowadzone są w szkołach podstawowych, gimnazjach i szkołach

średnich zajęcia edukacyjne połączone z pokazem sprzętu z zakresu edukacji dla bezpieczeństwa. Współpracując z Kuratoriami Oświaty, Wojsko poprzez Departament Nauki i Szkolnictwa Wojskowego zajmuje się kształceniem zmilitaryzowanych jednostek w zakresie techniki i technologii obronnych, a także zapewnia właściwy rozwój zaplecza naukowo-badawczego resortu i wojskowego szkolnictwa wyższego oraz sprawuje nadzór w imieniu ministra [www.mon.gov.pl], 3. 09 2012].

ORGANIZACJE PARAMILITARNE ZAJMUJĄCE SIĘ EDUKACJĄ OBRONNĄ

Obrona Cywilna jest kontynuacją, spadkobierczynią działających w okresie międzywojennym Ligi Obrony Przeciwgazowej i Ligi Obrony Powietrznej, może oznaczać:

- siły i środki niewojskowe użyte do walki, obrony, ochrony i samoobrony,
- metodę walki z użyciem narzędzi niewojskowych,
- charakter, typ, kompleks działań (obronnych, ochronnych itp.) z zastosowaniem narzędzi niewojskowych – cywilnych,
- działania cywilów w razie zagrożeń konfliktowych i niekonfliktowych (Kitler, W., Skrabacz, A. 2010. s.70.). Według znowelizowanej Ustawy z 28.06.1979 roku – Ustawy z 21.11.1967 roku o powszechnym obowiązku obrony RP, w wielu przepisach poruszono zagadnienia dotyczące obrony cywilnej. Art. 137. ustawy mówi: „Obrona cywilna ma na celu ochronę ludności, zakładów pracy i urzędzeń użyteczności publicznej, dóbr kultury, ratowanie i udzielanie pomocy poszkodowanym w czasie wojny oraz współdziałanie w zwalczaniu klęsk żywiołowych i zagrożeń środowiska oraz usuwaniu ich skutków” (DzU 2004 r., nr 241, poz. 2416.).

Natomiast, zgodnie ze stanem prawnym ustawy na 1 lipca 2004 roku, szkolenie ludności ma odbywać się w formie zajęć podstawowych lub ćwiczeń praktycznych. Ćwiczenia praktyczne mogą polegać na udziale w zwalczaniu klęsk żywiołowych, zagrożeń środowiska oraz usuwaniu ich skutków. Szkolenia w zakresie powszechnej samoobrony określa Rada Ministrów w drodze rozporządzenia, podobnie ma się sytuacja w przypadku ćwiczeń praktycznych (Kalinowski, R. 2009. s. 129.). Działalność Straży Miejskiej jest wpisana w potrzeby edukacji dla bezpieczeństwa i w znacznej mierze wypełnia zapotrzebowanie na ofertę programową z tego obszaru. Działania profilaktyczno-edukacyjne to jedno z podstawowych zadań

statutowych tej formacji (DzU z 1997 r., nr 123 poz. 779.)

Do działań tych należą:

- prowadzenie działalności informacyjnej, dotyczącej istniejących zagrożeń oraz zachowań ryzykownych,
- prowadzenie działalności edukacyjnej poprzez rozwijanie możliwości psychologicznych i społecznych (komunikacja interpersonalna, rozwiązywanie konfliktów i problemów),
- organizowanie działań alternatywnych.

Strażnicy miejscy powołani do zadań profilaktycznych prowadzą działania na terenie placówek oświatowych, wychowawczych i leczniczych, które są skierowane do dzieci i młodzieży, rodziców oraz nauczycieli. Edukacja jest skierowana do tych trzech grup, gdyż triada (dziecko – rodzic – nauczyciel) poszerza zakres kształcenia, profilaktyki, jak również zdecydowanie lepiej przygotowuje dziecko do życia we współczesnym świecie, w bardzo różnych sytuacjach szkolnych i pozaszkolnych. Edukacja prowadzona jest przez przygotowaną i stale rozwijającą się kadrę specjalistów. Są to funkcjonariusze umundurowani, posiadający wyższe wykształcenie na kierunkach pedagogika, resocjalizacja i pokrewnych oraz specjalistyczne przygotowanie do pracy profilaktycznej.

STOWARZYSZENIA, ORGANIZACJE POZARZĄDOWE.

Działalność organizacji pozarządowych powinna być ukierunkowana na pobudzenie ludności do samoorganizacji na rzecz bezpieczeństwa. W tym zakresie organizacje te koncentrują się na pobudzaniu świadomości obronnej, tzn. wyrabianiu nawyku ciągłego czuwania i reagowania na bodźce zewnętrzne i wewnętrzne. Innym wyzwaniem dla organizacji pozarządowych jest podejmowanie działań w kierunku edukacji dla bezpieczeństwa. Wiedza o lokalnych zagrożeniach i sposobach ich pokonywania, jak również wiedza o lokalnych zagrożeniach oraz sposobach ich przezwyciężania. Istotna też jest umiejętność właściwego zachowania się w sytuacjach nadzwyczajnych, decydowanie o możliwych stratach materialnych i niematerialnych ponoszonych przez społeczeństwo.

Działalność organizacji pozarządowych szczególnie jest istotna na szczeblu lokalnym ze względu na ich znajomość terenu działania. Wzorowym byłoby, gdyby organizacje ze sobą współpracowały np. poprzez łączenie działań lub podzielenie obszaru w sposób nieutrudniający wzajemnie swojej pracy i niepowodujący chaosu wśród odbiorców ich usług czy sponsorów.

Do organizacji tych można zaliczyć:

- Związek Harcerstwa Polskiego,
- Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej,
- Związek Strzelecki „Strzelec”: Organizacja społeczno-wychowawcza,
- Polski Czerwony Krzyż,
- Związek Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce,
- Związek Młodzieży Chrześcijańskiej Polska YMCA,
- Związek Młodzieży Wiejskiej,
- Związek Ochotniczych Straży Pożarnych RP,
- Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze,
- Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe,
- Akademicki Związek Sportowy,
- Zrzeszenie Studentów Polskich,
- Liga Obrony Kraju,
- Towarzystwo Wiedzy Obronnej,
- Stowarzyszenie „Rodzina Wojskowa”,
- Związek Byłych Żołnierzy Zawodowych,
- Aeroklub Polski.

Najważniejszym problemem edukacji dla bezpieczeństwa jest skoordynowanie działań powyższych organizacji w zakresie edukacji oraz ich dostosowanie do zróżnicowanych oczekiwań określonych środowisk społecznych poprzez działalność stowarzyszeń, takich jak:

- stowarzyszenia społeczne związane z obronnością państwa, które można podzielić na kilka grup ze względu na cele zawarte w statutach, prowadzoną działalność oraz wiek członków.
- stowarzyszenia młodzieżowe. Wiodącym kryterium kwalifikacji jest nie tylko zrzeszanie młodzieży, ale również aspekt wychowawczy, jako charakter organizacji. Do grupy tej zaliczyć należy ZHP, ZHR wraz z Federacją Harcerstwa Polskiego, Związek Strzelecki „Strzelec” Organizacja Społeczno-Wychowawcza, Związek Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce oraz Stowarzyszenia i Kluby Survivalowe. Organizacje te prowadzą intensywną, a w przypadku harcerstwa wszechstronną, pracę wychowawczą i szkoleniową mającą na celu kształtowanie postaw patriotycznych i obywatelskich, w tym także obronnych.

W przypadku organizacji „Sokół”, „Strzelec” wiodącym elementem ich programu jest przysposobienie obronne (wojskowe) i sztuka przetrwania. Wymienione tu organizacje mogą stać się znaczącym partnerem sił zbrojnych i Obrony Cywilnej w aspekcie wstępnego przeszkolenia przedpoborowych, szkoleń specjalistycznych, a nawet powiązania strukturalnego z Obroną Terytorialną i Obroną Cywilną.

- stowarzyszenia o charakterze paramilitarnym i sportowym zrzeszają zarówno młodzież, jak i dorosłych, działając na rzecz utrzymania wysokiej kondycji fizycznej społeczeństwa. Stowarzyszenia te, podobnie jak młodzieżowe, a niekiedy nawet w większym stopniu, realizują kształcenie w zakresie edukacji obronnej.
- stowarzyszenia skupiające byłych żołnierzy zawodowych i żołnierzy rezerwy.
- stowarzyszenia kombatanckie. Odgrywają one ogromną rolę w kwestiach wychowania patriotycznego i edukacji obywatelskiej, realizowanych w innych stowarzyszeniach i szkolnictwie.
- stowarzyszenia środowiskowe, regionalne. Twórcze ich zadania z edukacji obronnej ograniczają się tu do ram lokalnych, środowiskowych, ze względu na dobrą znajomość danego środowiska jak również tematyki lokalnej. Jednakże działalność tych stowarzyszeń w kwestii edukacji obronnej można uznać niekiedy nawet za marginalną. Za przykład może tu służyć Liga Obrony Kraju, która to ograniczyła się tylko do prowadzenia kursów na prawo jazdy. Nieznacząca działalność stowarzyszeń, spowodowana jest również tym, że młodzież niewiele wie na ten temat, a co za tym idzie, nie wie gdzie owych stowarzyszeń szukać. Pogłębia to jeszcze fakt, że wiele harcówek zostało usuniętych ze szkół, co skutkowało likwidacją wielu drużyn, szczepów.

ZAKOŃCZENIE

Bezpieczeństwo jest podstawową potrzebą każdego człowieka i państwa. Do pewnego czasu w badaniach naukowych poświęcano tej problematyce niewiele uwagi. Szczególnie stereotypowo ujmowano zagadnienie bezpieczeństwa wewnętrznego. Od lat 90. minionego wieku w wielu krajach problematyką bezpieczeństwa, w tym również bezpieczeństwa wewnętrznego, zajmują się różne, najczęściej interdyscyplinarne ośrodki badawcze, skupiające prawników, politologów, socjologów, psychologów i przedstawicieli innych dyscyplin naukowych. Jest to spowodowane tym,

że współczesne państwo narodowe – główny architekt bezpieczeństwa, ulega poważnym przemianom pod wpływem procesu globalizacji, integracji europejskiej i konfliktów wojennych w wielu regionach świata. Z jednej strony globalizacja uruchamia nowe zagrożenia i ryzyko, z którymi państwo coraz trudniej sobie radzi. Z drugiej – proces integracji europejskiej uszczupla monopol suwerennej władzy w wielu ważnych dziedzinach. W takiej sytuacji bezpieczeństwo nabiera innego, szerszego znaczenia. Państwo nie jest w stanie dotychczasowymi, klasycznymi sposobami zagwarantować bezpieczeństwa, ponieważ zderza się ze standardami demokracji i wolności. W Polsce zainteresowanie bezpieczeństwem, zwłaszcza w jego współczesnym, szerokim rozumieniu, jest zjawiskiem dość nowym. Zadania w tych stowarzyszeniach obejmują między innymi określanie statusu prawnego rezerwistów, różnorodność form realizowanego przez rezerwistów programu szkoleń i doszkalania, utrzymywanie więzi z Siłami Zbrojnymi i społeczeństwem. LOK ograniczył się tylko do prowadzeniem kursów na prawo jazdy. Niezakrojona na szeroką skalę działalność stowarzyszeń, spowodowana jest również tym, że młodzież niewiele wie na ten temat i nie wie, gdzie stowarzyszeń szukać. Edukacja obronna młodzieży w Polsce w czasach obecnych, pomimo istnienia wielu prawnych narzędzi, jest traktowana marginalnie.

REFERENCES

- Balcerowicz, B. (2006). Siły zbrojne w państwie i stosunkach międzynarodowych. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Cieślarczyk, M. (2009). Teoretyczne i metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa i obronności państwa. Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej.
- Jakubczak, R. (red.), (2003). Obrona narodowa w tworzeniu bezpieczeństwa III RP – podręcznik dla studentek i studentów. Warszawa: Bellona.
- Jarmoch, E., Świdorski, A.W., Trzpił I.A. (red.), (2009). Bezpieczeństwo człowieka a transdyscyplinarność. Zbiór prac. T. II.: Aspekty edukacyjne i politologiczne. Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej.
- Kitler, W. (2011). Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie, uwarunkowania, system. Warszawa: Akademia Obrony Narodowej.
- Konopka, A. (red.), (2010). Bezpieczeństwo publiczne a ochrona granicy państwowej RP. Białystok: Wyższa Szkoła Administracji Publicznej im. St. Staszica.

- Kubiak, M., Minkina, M. (2011). Współczesne bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe. Uwarunkowania, relacje i zależności. Siedlce: Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego.
- Lisiecki, M., Raczkowska-Lipińska, M., Sitek, B., Pokruszyński, W. (red.), (2009). *Bezpieczeństwo wewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej na tle innych państw Unii Europejskiej. Stan obecny oraz perspektywy zmian.* Józefów: WSGE.
- Łażewska, D. (2009). *Współczesne koncepcje filozofii i etyki.* Józefów: WSGE.
- Majchrzak, N., Zduniak A. (red. nauk.), (2010). *Jakość wobec wyzwań i zagrożeń XXI wieku 2.* Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa.
- Nowak, E., Nowak, M. (2011). *Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego.* Warszawa: Difin.
- Pokruszyński, W. (2013). *Filozofia bezpieczeństwa.* Józefów: WSGE.
- Pokruszyński, W. (2009). *Współczesne bezpieczeństwo narodowe.* Józefów: WSGE.
- Pokruszyński, W. (2012). *Bezpieczeństwo: teoria i praktyka.* Józefów: WSGE.
- Wojnowski, J. (red.), (2003). *Wielka Encyklopedia PWN*, t. 17., wyd. 1. Warszawa: PWN.
- Wojtaszczyk, K.A., Materska-Sosnowska, A. (red. nauk.), (2009). *Bezpieczeństwo państwa. Wybrane problemy.* Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR
- Wołęjszo, J., Jakubczak, R. (red.), (2013). *Obronność: teoria i praktyka.* Warszawa: Bellona.
- Zawisza, J. (red.), (2009). *Bezpieczeństwo narodowe i porządek publiczny w warunkach globalizacji.* Słupsk: Wydawnictwo PRO PROMERANIA.

3

PRAWNO-EKONOMICZNE ASPEKTY BEZPIECZEŃSTWA